

PORODIČNO AFEKTIVNO VEZIVANJE I AGRESIVNOST KOD NEPSIHOTIČNIH POČINILACA NASILNIH KRIVIČNIH DELA

Snežana Samardžić

JZU Specijalna bolnica za psihijatriju, Podromanija bb, 71350 Sokolac, Bosna i Hercegovina,
nenasok@yahoo.com

ORIGINALAN NAUČNI RAD

ISSN 2637-2150

e-ISSN 2637-2614

UDK 343.54/.55-055.2:159.942

DOI 10.7251/STED2101001S

Primljen rad: 28.03.2021.

Prihvaćen rad: 07.05.2021.

Publikovan rad: 28.05.2021.

<http://stedj-univerzitetpim.com>

Autor za prepisku:

Snežana Samardžić, JZU Specijalna bolnica za psihijatriju, Podromanija bb, 71350 Sokolac, Bosna i Hercegovina, nenasok@yahoo.com

Copyright © 2020 Snežana Samardžić; published by UNIVERSITY PIM. This work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.

nasilja sa različitim obrascima porodične afektivne vezanosti u odnosu na vrstu i nivo agresivnosti. Ispitivanje je provedeno na uzorku od 62 ispitanika muškog pola, sa istorijom počinjenja nekog nasilnog krivičnog dela. U ispitivanju usvojenih obrazaca porodične afektivne vezanosti (PAV) korišćen je modifikovani Brenanov upitnik za procenjivanje PAV, dok su nivo i struktura agresivnosti ispitivani pomoću skale agresivnosti BPAG. Rezultati su pokazali da sigurno vezani ispitanici imaju najniži nivo agresivnosti po svim modalitetima koje meri korišćena skala u odnosu na ispitanike sa nesigurnim vezivanjem. Takođe, ispitanici sa okupiranim obrascem vezivanja pokazuju značajno veći nivo hostilnosti, a plašljivo vezani pokazuju značajno veći nivo besa, hostilnosti i ukupne agresivnosti. Između sigurno i odbacujuće vezanih nije nađena statistički značajna razlika.

Ključne reči: afektivno vezivanje, agresivnost, nasilna krivična dela.

APSTRAKT

Problem agresije i agresivnosti veoma je aktuelan u naše vreme. Sama agresija nije nasilje, ali to postaje kada se ispolji kao kriminalni akt. Dosadašnja teoretska sagledavanja i konkretna istraživanja prirode nasilnog ponašanja bar u određenoj meri impliciraju da su mnogi poremećaji u strukturi ponašanja (između ostalog i nasilno, kriminalno ponašanje) jednim delom uslovljeni i poremećenim porodičnim odnosima.

Aktuelno istraživanje, oslanjajući se na teoriju afektivnog vezivanja, imalo je za cilj da ispita da li postoje neke razlike unutar grupe nepsihotičnih počinitelaca

UVOD

Ljudsko društvo se od svog nastanka suočava sa agresivnim ponašanjem pojedinaca ili pak grupa, što je uslovalo da se agresivnost, kao pojava, proučava od davnina. Tako, o zločinu kao društvenom fenomenu pronalaze pisani tragovi još iz vremena antičke Grčke i starog Rima.

Sam pojam „agresija“ je ambivalentan i upotrebljava se najčešće za označavanje neke destruktivne aktivnosti, pri čemu akcija sa napadačkim ciljem može biti usmerena prema drugoj osobi (kada govorimo o homicidalnom ponašanju) ili prema samom sebi (što podrazumeva suicidalno ponašanje). Milovanović D. i

Samardžić, S. (2021). Porodično afektivno vezivanje i agresivnost kod nepsihotičnih počinilaca nasilnih krivičnih dela. *STED Journal*, 3(1), 1-11.

Milovanović S. ukazuju da je agresivnost, kao entitet, prisutna u svim vidovima interpersonalne komunikacije i to kao element ljubavi, mržnje i bolesti (Milovanović i Milovanović, 2000). Prema Ćiriću, agresivnost označava trajnu osobinu ili stanje ličnosti, odnosno skup oblika ponašanja i tendenci, koje su relativno postojane i među sobom su u značajnom stepenu korelacije (Ćirić, 1998; Ćirić, 2001).

Na pitanje da li su mentalni poremećaji sami po sebi nosioci agresivnih potencijala ili je u pitanju delovanje i drugih činilaca, danas ne postoji jedinstven odgovor. Nas je u ovom radu interesovala agresivnost nepsihotične psihijatrijske populacije: poremećaja ličnosti i zavisnika od psihoaktivnih supstanci. Iz kliničke prakse sa ovim pacijentima možemo reći da je agresivnost karakteristična za obe kategorije. Dosadašnja istraživanja su ukazala da su poremećaji ličnosti povezani sa kriminalitetom. U sklopu interesovanja za agresivnost osoba sa poremećajem ličnosti de Baros i de Padua su poredili antisocijalni poremećaj ličnosti sa borderline poremećajem i to u odnosu na vrstu agresivnosti i krivično delo protiv imovine (de Baros & de Padua, 2008). Zaključili su da različiti poremećaji ličnosti vode ka različitim vrstama krivičnih dela i agresivnosti: ličnosti sa antisocijalnim poremećajem su hladne i češće počine zločine koji zahtevaju detaljnije planiranje, dok su borderline pacijenti impulsivni i eksplozivni. U longitudinalnoj studiji Newhillove i saradnika sa uzorkom iz više regiona, ispitivao se stepen agresivnosti kod borderline poremećaja (Newhill, Eack & Mulvey, 2009). Nalazi su pokazali da je 73% subjekata sa borderline poremećajem ličnosti povezano sa agresivnošću. Fazel i Grann su ispitivali psihijatrijski morbiditet i homicid u Švedskoj za period 1981-2001. godine na uzorku od N=2005 ispitanika, a njihovi rezultati su pokazali da 90% ispitivanog uzorka ima psihijatrijsku dijagnozu; od ispitanika sa psihijatrijskom dijagnozom 54% počinilca homicida (što svedoči o njihovom agresivnom

potencijalu) pripada grupi poremećaja ličnosti (Fazel, Grann, 2004).

Mišljenja o povezanosti kriminalnog ponašanja i zavisnosti od alkohola i droga su podeljena: neki istraživači podržavaju tezu o njihovoj povezanosti, dok drugi stoje na stanovištu da ove dve pojave nisu ni u kakvoj kauzalnoj vezi. U nekim istraživanjima se alkohol pojavljuje kao značajan faktor u vezi sa kriminalitetom i nasilnim ponašanjem (Draganić, Kovačević, Mužinić i Sušac, 2016; Dundović, 2008). Neka laboratorijska istraživanja podržavaju ideju da je nivo alkoholom podstaknute agresivnosti povezan sa osobom koja se u prošlosti ponašala agresivno (Giancola & Zeicher, 1995, Bailey & Taylor, 1991, Moeller & Dougherty 2001, prema Žarković-Palijan, 2005).

Mnoge studije ukazuju da je i uživanje droge faktor koji dovodi do kriminaliteta. Neki istraživači posmatraju drogu samo kao okidač za oslobađanje agresivnih i sadističkih impulsa, koji već postoje u ličnosti, dok drugi smatraju da je kriminalno ponašanje u okviru narkomanije »iznuđeni oblik« delinkventnog ponašanja, koje je diktirano narkomanijom kao bolešću a ne predispozicijama ličnosti. Kostić je poredio grupu narkomana-delinkvenata i nedelinkvenata sa grupom normalnih ispitanika, našavši pri tom da je u odnosu na normalnu populaciju, kod delinkventih narkomana najizrazitije prisutna crta agresivnosti (Kostić, 1996).

U ovom radu za teorijski koncept prihvaćena je Bowlbyjevu teoriju o afektivnom vezivanju. Istraživanjem na uzorku dece sklone delinkvenciji, Bowlby je počeo da uobličava ideju o nepovoljnim ranim okolnostima, kao uzroku kasnije psihopatologije ličnosti (Bowlby, 1969). Teorija afektivnog vezivanja naglašava značaj ranih interpersonalnih interakcija deteta, preko kojih se uspostavljaju različiti obrasci afektivnih veza, ali koje takođe utiču i na osetljivost ličnosti za razvoj psihopatoloških odgovora na životne okolnosti (Stefanović-Stanojević, 2005). To bi bili sledeći obrasci:

1. **Sigurni obrazac afektivnog vezivanja** (pozitivni model sebe i

pozitivni model drugih) u vezi je adekvatnim i uzajamno funkcionalnim interakcijama deteta sa majkom, koje mu omogućavaju da gradi predstavu o sebi kao osobi koja zavređuje ljubav i pažnju, istovremeno gradeći i pozitivnu sliku o drugim ljudima. Na taj način, ono internalizuje osećaj sopstvene vrednosti, gradi samopouzdanja i poverenje u odnosima sa drugima i razvija osećaj prijatnosti u bliskim, intimnim odnosima.

2. **Okupirani obrazac** (negativni model sebe i pozitivni model drugih) se stvara iz iskustva majčine nedoslednosti u reagovanju na detetove potrebe, usled čega dete bira strategiju intenzivnog vezivanja za majku, čija je funkcija kontrolisanje i obezbeđivanje majčine prisutnosti. Ove osobe negativno procenjuju sebe i nastoje da pridobiju od drugih bezuslovno prihvatanje, verujući da bi mogle da se osećaju sigurno i bezbedno samo kada bi navele druge da na pravi način odgovore na njihove potrebe.
3. **Odbacujući stil afektivnog vezivanja** (pozitivni model sebe i negativni model drugih) se razvija ukoliko je dete tokom razvoja suočeno sa iskustvom majčinog kontinuiranog i doslednog nereagovanja na njegove potrebe. U tom slučaju ono postepeno formira sliku o sebi kao nekom ko ne zavređuje ljubav i sliku o drugima kao osobama koje ga odbacuju. Odbacujuće osobe izbegavaju bliskost zbog negativnih očekivanja od drugih, ali uspevaju da održe osećanje sopstvene vrednosti odbrambenim poricanjem vrednosti bliskih odnosa i vezivanja.
4. **Plašljivi obrazac** (negativni model i sebe i drugih) stvaraju deca koja su odrastala uz duševno obolele roditelje, ili deca koja su bila fizički zlostavljana. Karakteriše ih ambivalentan odnos prema vezivanju, koji zadržavaju i u

partnerskim odnosima, gde često ispoljavaju teškoće u kontrolisanju besa; kao i preokupirane osobe, zavisne su od tuđeg prihvatanja i potvrde, međutim, zbog negativnog očekivanja od drugih, teško realizuju bliskost iako teže za njom, visoko su anksiozni i skloni pogrešnom interpretiranju emocionalno obojenih signala i poruka.

U kontekstu ove teme, proučavano je u kakvoj je vezi agresivnost nepsihotičnih počinitelaca nasilnih krivičnih dela sa ranim porodičnim afektivnim vezivanjem.

Neka dosadašnja istraživanja

U studiji koju je provela Kõiva iz 2016. godine procenjivana je veza između obrazaca afektivne vezanosti i činjenja nasilnih krivičnih prestupa kod odraslih muškaraca u Estoniji (Kõiva, 2016). Ona je, na uzorku od 110 ispitanika (od čega je 47 bilo nasilnih, a 63 nenasilna počinioca krivičnih dela) pokazala da je kod ispitanika koji su počinili nasilna krivična dela bio značajno više prisutan anksiozno-ambivalentni obrazac vezivanja u odnosu na nenasilne počinioca krivičnih dela.

Karantzas i saradnici su pokušali da na osnovu pregleda ranijih istraživanja naprave uvid u povezanost obrazaca afektivne vezanosti i lakših oblika seksualnih delikata (Karantzas, et al., 2016). Pokazalo se da je anksiozno (preokupirano) vezivanje doslednije povezano sa žrtvom seksualne prinude od izbegavajuće (odbacujuće) vezanosti, dok je, u pogledu izvršenja, izbegavajuća vezanost doslednije povezana sa seksualnom prinudom.

Slično, i Velotti i saradnici su se bavili analizom studija koje su istraživale attachment i nasilje u intimnim partnerskim vezama, ali su njihovi rezultati bili drugačiji: naime, oni su izneli zaključak da postoji veliki broj ovih studija, koje nisu uspele da pronađu značajne veze između nesigurne vezanosti i vršenja partnerskog nasilja (Velotti, Beomonte Zobel, Rogier, & Tambelli, 2018). Kada je reč o nasilju u intimnim vezama, interesantno je istraživanje McClure-a i Parmenter-a, koje je povezalo vršenje navedenog nasilja sa

Samardžić, S. (2021). Porodično afektivno vezivanje i agresivnost kod nepsihotičnih počinitelaca nasilnih krivičnih dela. *STED Journal*, 3(1), 1-11.

emocionalnim i fizičkim zlostavljanjem i zanemarivanjem u detinjstvu, i sa anksioznim (okupiranim) stilom vezivanja (McClure, & Parmenter, 2017).

Rezultati studije koju su proveli Schimmenti i saradnici, sugerišu da istraživanje prošlih i sadašnjih odnosa vezanosti može biti presudno za razumevanje nasilnog ponašanja (Schimmenti, et al., 2014). Oni su otkrili da se preko stavki Upitnika za procenu psihopatije (PCL-R), koje se odnose na devaluaciju afektivne vezanosti, mogu predvideti rezultati, odnosno – pokazali su da je većina učesnika, koji su dobili najviše rezultate na upitniku PCL-R, takođe prijavilo ozbiljno zlostavljanje tokom svog detinjstva, što je rezultiralo pojavom dezorganizovane (plašljive) vezanosti.

Brodie i saradnici navode da je nesigurno vezivanje povezano sa disfunkcionalnim strategijama za regulaciju emocija, što dovodi do nefleksibilnog ili neprilagođenog reagovanja (Brodie, Goodall, Darling, & McVittie, 2018). Istraživanjem je utvrđeno da oni sa visokim anksioznim vezivanjem slabo regulišu druge negativne emocije, ali da ipak da ove osobe mogu primeniti strategiju suzbijanja kada se suoče sa iskustvom besa.

Prema nalazima Amanija, sigurno vezivanje majke i deteta imalo je značajnu negativnu korelaciju sa agresijom, ambivalentno vezivanje je imalo značajnu pozitivnu korelaciju sa agresijom, dok izbegavajući obrazac vezivanja nije imao značajnu korelaciju sa agresijom (Amani, 2016). Prema rezultatima ove studije, sigurno vezivanje majke i bebe moglo bi da smanji agresiju tokom odraslog doba, dok bi, s druge strane, ambivalentna vezanost između majke i deteta mogla očigledno da poveća rizik od agresije.

METOD

Problem i cilj istraživanja

Problem ovog rada bio je da se ispita kakav je uticaj ranog nepovoljnog emocionalnog iskustva na agresivnost nepsihotičnih počinitelaca krivičnih dela nasilja. U tom kontekstu, cilj istraživanja bio je da se utvrdi da li postoje razlike

unutar grupe kriminogene populacije sa različitim obrascima porodične afektivne vezanosti (PAV) u odnosu na vrstu i nivo agresivnosti.

Hipoteze

U skladu sa Bowlby-jevom teorijom afektivnog vezivanja, očekivano je da će istraživanje pokazati značajne razlike u vrsti i nivou agresivnosti između sigurno i nesigurno vezanih počinitelaca nasilnih krivičnih dela, i to tako da će sigurno vezani počinioci ispoljiti niži nivo agresivnosti u odnosu na ostala tri obrasca nesigurne vezanosti (okupirani, odbacujući i plašljivi).

Uzorak i procedura

Uzorak je činilo 62 ispitanika muškog pola, prosečne starosne dobi od 37,92 godina, koji su počinili neko nasilno krivično delo. Najveći broj ispitanika potiče iz gradske sredine (58%), srednjoškolskog je obrazovanja (66%) i oženjen (45%). Uglavnom potiču iz potpune, funkcionalne porodice (68%), u kojoj nije bilo alkoholizma. Najveći broj njih je počinio krvni delikt (44%) i razbojništvo sa napadom na osobu (31%), a žrtve su najčešće bile muškog pola (58%) i nepoznate počiniocu (55%).

Istraživanje je provedeno u zatvorskim jedinicama Foča i Istočno Sarajevo, a uključeni su ispitanici sa dijagnozom poremećaja ličnosti i bolesti zavisnosti, koji su se u trenutku provođenja istraživačkog postupka nalazili na izdržavanju kazne zbog počinjenih nasilnih krivičnih dela, u koja su, u ovom istraživanju, svrstani krvni delikti, seksualni delikti, nasilje u porodici, razbojništvo i napad na službena ili druga lica. Ispitivanje je provedeno grupno, a učestvovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno. Svim ispitanicima je ukratko objašnjena svrha istraživanja.

Instrumenti

Za ispitivanje usvojenih obrazaca porodične afektivne vezanosti koristili smo modifikovani Brennanov Upitnik za procenjivanje PAV (Brennan, Clark & Shaver, 1995, preuzeto iz Stefanović-Stanojević, 2005). Upitnik se sastoji od 18

Samardžić, S. (2021). Porodično afektivno vezivanje i agresivnost kod nepsihotičnih počinilaca nasilnih krivičnih dela. *STED Journal*, 3(1), 1-11.

tvrdnji koje se odnose na osećanja ispitanika u porodičnim odnosima. Pri tom, 9 tvrdnji meri anksioznost, a drugih 9 meri izbegavanje. Kombinacijom rezultata na subskalama Anksioznost i Izbegavanje dobijaju se četiri obrazaca afektivne vezanosti: sigurni, okupirani, odbacujući i plašljivi. Kako bi se odredila pouzdanost primenjenog instrumenta izračunat je Cronbach α koeficijent koji u ovom istraživanju iznosi .827. S obzirom na mali broj stavki u upitniku, može se zaključiti da je pouzdanost prihvatljiva.

Ispitivanje nivoa i strukture agresivnosti vršeno je pomoću skale agresivnosti BPAG. Autori skale su Buss i Perry, a primenjena skala predstavlja skraćenu i revidiranu formu Upitnika hostilnosti (Buss & Durkee, 1957, prema Mitrović i Smederevac, 2005). Sastoji se od 29 iskaza sa petostepenim skalama Likertovog tipa za odgovaranje. Ova skala obuhvata četiri subskele: 1. bes – odnosi se na tendencu ka impulsivnom i nepromišljenom reagovanju; 2. fizička

agresivnost – odnosi se na sklonost ka upuštanju u tuče i obračune; 3. hostilnost – odnosi se na uverenje osobe da život nije pravedan prema njoj i osećanje da su drugi uspešniji, kao i na paranoidne sklonosti; 4. verbalna agresivnost – ispituje sklonost ka agresivno-asertivnom ponašanju, zaštiti sopstvenih prava koja uključuje pretnje, provokacije i svađu. Veći rezultati na subskalama znače i veću agresivnost ispitanika. Izračunati Cronbach α koeficijenti za subskele ovog upitnika kreću se u rasponu od .713 do .832, a pouzdanost celokupne skale je visoka i iznosi .905.

REZULTATI

Rezultati testiranja normaliteta distribucija dobijenih rezultata prikazani su u tabeli 1. Kolmogorov-Smirnovim testom utvrđeno je da se distribucije subskele *Izbegavanje* (na upitniku PAV) i subskele *Bes* i *Fizička agresivnost* upitnika agresivnosti BPAG statistički značajno razlikuju od normalne distribucije.

Tabela 1. Provera normaliteta distribucija rezultata dobijenih na skalama PAV i BPAG
Table 1. Check of normality of results distribution obtained on scales PAV and BPAG

	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	df	Sig.
PAV anksioznost	.077	62	.200
PAV izbegavanje	.126	62	.017*
BPAG bes	.125	62	.017*
BPAG fizička agr.	.124	62	.019*
BPAG hostilost	.072	62	.200
BPAG verbalna agr.	.101	62	.184
BPAG	.074	62	.200

Napomena: sig – značajnost; **- odstupanje značajno na nivou 0.01; *- odstupanje značajno na nivou 0.05

Radi se o pozitivno asimetričnim distribucijama, što ukazuje da su rezultati grupisani na nižim vrednostima skala (veći broj ispitanika ima nisko izbegavanje, odnosno niži nivo agresivnosti). S obzirom da se ostale skale normalno distribuiraju,

upotrebljeni su parametrijski postupci na navedenim skalama.

U tabeli broj 2 dati su osnovni deskriptivni pokazatelji agresivnosti, u odnosu na obrasce porodičnog afektivnog vezivanja ispitanika.

Samardžić, S. (2021). Porodično afektivno vezivanje i agresivnost kod nepsihotičnih počinilaca nasilnih krivičnih dela. *STED Journal*, 3(1), 1-11.

Tabela 2. Testiranje značajnosti razlika između različito afektivno vezanih ispitanika u odnosu na skale BPAG: deskriptivne mere

Table 2. Testing of importance of differences between differently affectively attached examinee comaring to the scales BPAG: descriptive measurements

		N	M	SD	Min.	Max.
BPAG Bes	sigurni obrazac	40	24.68	8.377	10	41
	okupirani obr.	11	29.27	7.913	20	42
	odbacujuci obr.	5	29.80	7.694	19	38
	plasljivi obr.	6	36.67	7.062	23	43
	Total	62	27.06	8.798	10	43
BPAG Fizička agresivnost	sigurni obrazac	40	13.65	5.309	6	28
	okupirani obr.	11	14.64	6.757	6	25
	odbacujuci obr.	5	16.60	5.857	11	24
	plasljivi obr.	6	18.50	5.357	11	25
	Total	62	14.53	5.702	6	28
BPAG Hostilnost	sigurni obrazac	40	19.95	5.306	8	30
	okupirani obr.	11	24.27	6.068	15	35
	odbacujuci obr.	5	21.20	4.438	17	28
	plasljivi obr.	6	27.83	5.456	18	33
	Total	62	21.58	5.888	8	35
BPAG Verbalna agresivnost	sigurni obrazac	40	20.50	5.487	9	30
	okupirani obr.	11	23.00	3.464	18	30
	odbacujuci obr.	5	16.80	7.918	9	29
	plasljivi obr.	6	24.67	3.204	20	30
	Total	62	21.05	5.461	9	30
BPAG Ukupna agresivnost	sigurni obrazac	40	78.78	19.945	46	119
	okupirani obr.	11	91.18	18.893	71	126
	odbacujuci obr.	5	84.40	20.182	62	107
	plasljivi obr.	6	107.67	15.782	77	122
	Total	62	84.23	21.030	46	126

Iz tabele se takođe vidi da sigurno vezani ispitanici imaju najniži nivo agresivnosti, a da ispitanici sa plašljivim obrascem porodične afektivne vezanosti pokazuju najviši nivo agresivnosti po svim modalitetima koje meri skala u odnosu na ispitanike sa drugim obrascima PAV.

Rezultati provedene analize varijanse dati su u tabeli 3. Kao što se vidi, grupe se

statistički značajno razlikuju na skali besa, skali hostilnosti i skali ukupne agresivnosti, dok je razlika na skali verbalne agresivnosti na granici statističke značajnosti.

U cilju utvrđivanja značajnosti razlika između različito afektivno vezanih ispitanika u odnosu na skale agresivnosti proveden je t-test, a rezultati su prikazani u tabeli 4.

Samardžić, S. (2021). Porodično afektivno vezivanje i agresivnost kod nepsihotičnih počinilaca nasilnih krivičnih dela. *STED Journal*, 3(1), 1-11.

Tabela 3. Testiranje značajnosti razlika između različito afektivno vezanih ispitanika u odnosu na skale BPAG: ANOVA

Table 3. . Testing of importance of differences between differently affectively attached examinee comaring to the scales BPAG: ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
BPAG bes	Između grupa	872.652	3	290.884	4.383	.008
	Unutar grupa	3849.090	58	66.364		
	Total	4721.742	61			
BPAG Fizička agresivnost	Između grupa	147.090	3	49.030	1.549	.212
	Unutar grupa	1836.345	58	31.661		
	Total	1983.435	61			
BPAG hostilnost	Između grupa	421.382	3	140.461	4.810	.005
	Unutar grupa	1693.715	58	29.202		
	Total	2115.097	61			
BPAG Verbalna agresivnost	Između grupa	222.722	3	74.241	2.698	.054
	Unutar grupa	1596.133	58	27.520		
	Total	1818.855	61			
BPAG Ukupna agresivnost	Između grupa	5017.694	3	1672.565	4.418	.007
	Unutar grupa	21959.145	58	378.606		
	Total	26976.839	61			

Tabela 4. Testiranje značajnosti razlika između različito afektivno vezanih ispitanika u odnosu na skale BPAG: t-test

Table 4. . Testing of importance of differences between differently affectively attached examinee comaring to the scales BPAG: t-test

Poređenje:	Skale:	F	df	p
Sigurni – okupirani	Hostilnost	.083	49	.024*
	Bes	1.243	44	.002**
Sigurni – plašljivi	Hostilnost	.051	44	.002**
	Ukupna agresivnost	1.509	44	.002**
Okupirani – odbacujući	Verbalna agresivnost	5.726	14	.042*

Napomena: p – značajnost; **- odstupanje značajno na nivou 0.01; *- odstupanje značajno na nivou 0.05

Rezultati su pokazali da postoji statistički značajna razlika između ispitanika sa sigurnim obrascima PAV i ispitanika sa okupiranim obrascem PAV i to tako da okupirano vezani ispitanici pokazuju značajno veću hostilnost u odnosu na sigurno vezane. Takođe, nađena je statistički značajna razlika i između grupe sigurno vezanih ispitanika i grupe plašljivo vezanih ispitanika, gde plašljivo vezani

pokazuju značajno veći nivo besa, hostilnosti i ukupne agresivnosti. Između sigurno i odbacujuće vezanih nije nađena statistički značajna razlika. Što se tiče nesigurnih obrazaca vezanosti, statistički značajna razlika nađena je jedino između grupe okupiranih i odbacujućih, gde su okupirano vezani ispitanici pokazali značajno veću verbalnu agresivnost.

DISKUSIJA

S obzirom da se psihopatološka ispoljavanja, u kontekstu teorije afektivnog vezivanja, najčešće povezuju sa nesigurnim obrascima vezanosti, osnovne pretpostavke ovog istraživanja bile su da će se različito vezani ispitanici razlikovati u odnosu na vrstu i stepen ispoljavanja agresivnosti. Dobijeni rezultati potvrdili su ove pretpostavke: u istraživanju je utvrđeno da ispitanici sa sigurnim obrascem porodične afektivne vezanosti pokazuju najniži nivo agresivnosti, a da u okviru nesigurnih obrazaca vezanosti ispitanici sa plašljivim obrascem porodične afektivne vezanosti pokazuju veći nivo ukupne agresivnosti, ali i veći nivo različitih oblika agresivnosti (bes, hostilnost). Ovi nalazi su u skladu sa rezultatima do kojih su došli Samardžić i saradnici, utvrdivši povezanost nepovoljnih iskustava koja se odnose na rana ometanja u uspostavljanju stabilne emocionalne vezanosti sa višim skorom hostilne agresivnosti, a koja se odnosi na sumnjičavost, nepoverenje, uvredljivost, vulnerabilnost na stres (Samardžić, Nikolić, Grbeša, Simonović i Milenković, 2010).

S druge strane, Levy i Orlans navode istraživanja nekih autora, po kojima su dečaci tinejdžeri, sa teškoćama u ranom afektivnom vezivanju, tri puta češće hapšeni zbog nasilja. Isti autori ukazuju da su deca, koja imaju teškoće tokom afektivnog vezivanja, pod visokim rizikom da razviju razne probleme kako postaju stariji. Po pravilu oni postaju impulsivniji, nesposobni da daju i prime ljubav, nedostaje im savest, osećaj sažaljenja i empatije, ekstremno se suprostavljaju, agresivni su i nasilni (Levy & Orlans, 2004, prema Čačić, 2009).

U odnosu na Bowlby-jevu teoriju afektivnog vezivanja, u čijim se radovima ističe da začetak agresivnosti ima poreklo u ranom iskustvu nesigurne vezanosti, te da se pojava ljutnje kasnije konvertuje u agresivnost (tokom predškolskog perioda) i u antisocijalne ispade u kasnijem periodu razvoja (Čačić, 2009), može se reći da su nalazi ovog istraživanja u skladu sa pretpostavkom da će oni, koji su u ranom detinjstvu razvili neki od nesigurnih

obrazaca afektivne vezanosti kasnije pokazivati veći stepen agresivnosti.

U istraživanju je utvrđeno da ispitanici sa okupiranim obrascem PAV pokazuju značajno veći nivo hostilnosti u odnosu na sigurno vezane ispitanike; pri tom se pod hostilnošću podrazumeva uverenje osobe da je život nepravedan, da su drugi vredniji i uspešniji, ali isto tako podrazumeva i hipersenzitivnost i oprez u komunikaciji sa drugima. Prema teoriji afektivnog vezivanja, okupirani obrazac podrazumeva nesigurnost, ambivalentnost i naglašenu nezrelost usled negativnog vrednovanja sebe; kod njih se evidentira doživljaj manje vrednosti, nedostatak samopoštovanja i vrlo krhko poverenje u druge, uz strah da za njih nisu dovoljno dobri. Ove osobe su u principu preokupirane odnosima, loše procenjuju realitet, visoko su emocionalno reaktivne, posebno podložne reagovanju ljutnjom i besom. Prema Bowlbyju ljutnja je prirodan odgovor deteta u situaciji kada je očekivanje sigurnosti u blizini značajne druge osobe ugroženo i, ukoliko se neosetljivost majke (ili druge figure vezanosti) doživi kao „duboka“ i prožimajuća, ona pokreće agresiju kao odgovor, biva integrisana u self-strukturu deteta i počinje da preta „probijanjem“ kroz afektivnu vezanost (Bowlby, 1969). Na ovaj način okupirana afektivna vezanost, prema Bowlbyju, može biti povezana sa nasilnim ponašanjem, ali isto tako i sa hostilnošću, što bi objasnilo naše rezultate.

Izdvojenost plašljivog obrasca afektivne vezanosti, kao najagresivnijeg u ispitivanom uzorku, svedoči o specifičnoj vulnerabilnosti ovih osoba, za koje se može pretpostaviti da su odrastali uz nepredvidive roditelje, koji često imaju ulogu i progonitelja i žrtve, pa su se ispitanici u detinjstvu verovatno suočavali sa dvostrukom porukom da osoba, koja treba da bude izvor sigurnosti, topline i podrške, ujedno predstavlja i izvor straha i nesigurnosti. Pretpostavljamo da je na ovaj način kod ispitanika došlo do razvoja negativnog modela i sebe i drugih (karakteriše ih odsustvo poverenja i u sebe i u druge, uz nerazvijenost bilo kakve strategije za održavanje odnosa sa

Samardžić, S. (2021). Porodično afektivno vezivanje i agresivnost kod nepsihotičnih počinitelaca nasilnih krivičnih dela. *STED Journal*, 3(1), 1-11.

drugima). S druge strane, zbog generalizacije ovih radnih modela, ispitanici pokazuju tendencu da i u drugim odnosima vide opasnost, pretnju, hostilnost, nedoslednost i neresponzivnost, a sebe u ovim odnosima doživljavaju kao neadekvatne i neprihvaćene, zbog čega primenjuju jedini naučeni način opstajanja u odnosu, a to je ili biti progonitelj, odnosno izvor straha i agresije (zbog nevrednovanja drugih moguće je okretanje agresivnosti prema drugome), ili žrtva, odnosno preplavljen bespomoćnošću (zbog nevrednovanja sebe moguće je okretanje agresivnosti ka samom sebi).

Takođe, porast unutrašnje tenzije usled kontinuirane ambivalencije po pitanju vezivanja (karakteristično za ovaj obrazac - prisustvo želje za bliskošću i straha od nje) mogao bi da rezultira uključivanjem primitivnih mehanizama odbrane (projekcija, cepanje, projektivna identifikacija) i porastom interpersonalne hipersenzitivnosti, što bi takođe moglo da dovede do teškoća u kontrolisanju agresivnih impulsa.

Ono što je interesantno je činjenica da ovo istraživanje nije pokazalo statistički značajnu razliku u ispoljavanju agresivnosti između sigurno i odbacujuće vezanih ispitanika. Ovo bi se moglo delimično objasniti činjenicom da, usled negativnog modela drugih, ove osobe ne očekuju mnogo od interakcije sa drugima (očekuju odbacivanje, hostilnost i neresponzivnost), pa su razvili pozitivan radni model sebe, za koji se može pretpostaviti da je u funkciji zaštite već ranjenog i osetljivog selfa od novih povređivanja i retraumatizacije: strategija koju ove osobe koriste je izbegavanje bliskosti, poricanje vrednosti bliskih relacija i oslanjanje na sebe.

Ograničenja studije i smernice za buduća istraživanja

Jedno od ograničenja ovog rada je relativno mali uzorak, što u principu onemogućava da se rezultati ovog istraživanja shvate kao čvrsto dokazane činjenice, već se oni više mogu posmatrati kao verovatne tendencije. Takođe, u istraživanju nema ženskih ispitanika, pa se ne mogu uopštavati rezultati. Jedan od

razloga zašto uzorak čine samo muškarci leži u činjenici da žene mnogo ređe čine krivična dela, te da su zatvori u kojima je vršeno istraživanje namenjeni izdržavanju kazni muških počinitelaca krivičnih dela. U istraživanju nisu uzete u obzir osobine ličnosti ispitanika, koje takođe mogu biti kreatori i pokretači opasnih situacija.

Očekuje se da će ovo istraživanje bar malo doprineti afirmaciji forenzičke nauke i povećanju interesa za specifične probleme vezane za osobe sa psihijatrijskim dijagnozama, bez obzira da li se radi o psihotičnim ili nepsihotičnim poremećajima, jer je ovo područje još uvek nedovoljno istraženo. Buduće studije bi mogle da idu u pravcu ispitivanja međusobnog odnosa društvene sredine, bazičnih crta ličnosti i osobenosti porodice porekla, a svakako bi od značaja bilo istražiti i vezu premorbidne strukture ličnosti i obrazaca vezanosti.

ZAKLJUČAK

Cilj istraživanja bio je da se ispituju razlike unutar grupe kriminogene populacije sa različitim obrascima porodične afektivne vezanosti u odnosu na vrstu i nivo agresivnosti. Nađene su statistički značajne razlike u ispoljavanju agresivnosti između ispitanika sa sigurnim obrascima PAV i ispitanika sa okupiranim i plašljivim obrascima PAV. Ispitanici sa okupiranim obrascem PAV pokazuju značajno veću hostilnost u odnosu na sigurno vezane ispitanike. Plašljivo vezani ispitanici pokazuju značajno veći nivo besa, hostilnosti i ukupne agresivnosti u odnosu na sigurno vezane ispitanike. Ispitanici sa okupiranim obrascem PAV pokazuju značajno veću verbalnu agresivnost u odnosu na odbacujuće vezane, dok između sigurno i odbacujuće vezanih nije nađena statistički značajna razlika.

LITERATURA

- Amani, R. (2016). Mother-infant attachment styles as a predictor of aggression. *Journal of Midwifery & Reproductive Health*, 4(1), 506-516.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: vol I. Attachment*. New York: Basic Books.

- Samardžić, S. (2021). Porodično afektivno vezivanje i agresivnost kod nepsihotičnih počinilaca nasilnih krivičnih dela. *STED Journal*, 3(1), 1-11.
- Brodie, Z.P., Goodall, K., Darling, S., McVittie, C. (2018). Attachment insecurity and dispositional aggression: The mediating role of maladaptive anger regulation. *Journal od Socijal and personal Relationships*, 36(6); 1831-1852.
- Čačić, S. (2009). *Afektivno vezivanje delinkvenata*. Magistarski rad. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- De Barros, D.M., De Padua, S.A. (2008). Association between personality disorder and violent behavior pattern. *Forensic Science International* 179(1), 19-22.
- Ćirić, Z. (1998). Agresija i agresivnost. *Psihologija danas*, 4, 13-15.
- Ćirić, Z. (2001). Teorije agresivnosti. *Nasilje i krivična odgovornost – zbornik radova*.
- Draganić, M., Kovačević, D., Mužinić, L., Sušac, N. (2016). Alkohol kao kriminogeni čimbenik kod ubojstva i pokušaja ubojstva. *Ljetopis socijalnog rada* 23(2), 299-323.
- Dundović, D. (2008). ubojstva intimnih partnera i alkohol. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb* 15(1), 177-203.
- Fazel, S., Grann, M. (2004). Psychiatric Morbidity Among Homicide Offenders: A Swedish Population Study. *Am J Psychiatry* 161, 2129-2131.
- Karantzas, G.C., McCabe, M.P., Karantzas, K.M., Pizzirani, B., Campbell, H., & Mullins, E.R. (2016). Attachment style and less severe forms of sexual coercion: a systematic review. *Archives of sexual behavior*, 45(5), 1053-1068.
- Kõiva, K. (2016). Attachment styles among a sample of Estonian adult male offenders. *The European Proceedings of Social and Behavioral Sciences Ep-SBS*, 16, 27-35.
- Kostić, M. (1996). *Homo negans ili Čovek nasuprot: ogledi iz forenzičke psihologije*. Beograd: Institut za kriminološka istraživanja.
- McClure, M.M., & Parmenter, M. (2020). Childhood trauma, trait anxiety, and anxious attachment as predictors of intimate partner violence in college students. *Journal of interpersonal violence*, 35(23-24), 6067-6082.
- Milovanović, D., Milovanović, S. (2000). O agresivnosti. U knjizi: Milovanović, D., Đukić-Dejanović, S. *Odabrana poglavlja iz psihijatrije*. Beograd-Kragujevac: Žeks, 9-18.
- Mitrović, D., Smederevac, S. (2005). Relacije između agresivnosti i dimenzija ličnosti modela »Pet velikih«. *Pedagoška stvarnost*, 51(5-6), 456-471.
- Newhill, C.E., Eack, S.M., Mulvey, E.P. (2009). Violent behavior in borderline Personality. *Journal of Personality Disorders* 23(6), 541-554.
- Samardžić, L.J., Nikolić, G., Grbeša, G., Simonović, M., Milenković, T. (2010). Povezanost nepovoljnih iskustava u detinjstvu sa psihijatrijskim poremećajima i agresivnošću kod odraslih. *Vojnosanitetski pregled*, 67(8), 653-658.
- Schimmenti, A., Passanisi, A., Pace, U., Manzella, S., Di Carlo, G., & Caretti, V. (2014). The relationship between attachment and psychopathy: A study with a sample of violent offenders. *Current Psychology*, 33(3), 256-270.
- Stefanović-Stanojević, T. (2005). *Emocionalni razvoj ličnosti*. Niš: Filozofski fakultet, DIGP „Prosveta“.
- Velotti, P., Beomonte Zobel, S., Rogier, G., & Tambelli, R. (2018). Exploring relationships: A systematic review on intimate partner violence and attachment. *Frontiers in Psychology*, 9, 1166.
- Žarković-Palijan, T. (2005). *Značajke osobnosti alkoholičara počinitelja i nepočinitelja kaznenih djela*. Doktorska disertacija. Zagreb: Medicinski fakultet.

FAMILY AFFECTIVE ATTACHMENT AND AGGRESSIVENESS AT NON-PSYCHOTIC OFFENDERS OF VIOLENT CRIMES

Snežana Samardžić

PHI Special hospital for psychiatry, Podromanija bb, 71350 Sokolac, Bosnia and Herzegovina, nenasok@yahoo.com

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

ISSN 2637-2150

e-ISSN 2637-2614

UDC 343.54/.55-055.2:159.942

DOI 10.7251/STED2101001S

Paper received: 28.03.2021.

Paper accepted: 07.05.2021.

Published: 28.05.2021.

<http://stedj-univerzitetpim.com>

Corresponding Author:

Snežana Samardžić, PHI Special hospital for psychiatry, Podromanija bb, 71350 Sokolac, Bosnia and Herzegovina, nenasok@yahoo.com

---

Copyright © 2020 Snežana Samardžić; published by UNIVERSITY PIM. This work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.

ABSTRACT

A problem of aggression and aggressiveness is rather present in our time. The very aggression is not violence, but it becomes the one when it is demonstrated as crime. The previous theoretical observation and specific research of the nature of violent behavior at least implies that many

disorders in the structure of the behavior (also violent, criminal behavior) are partly caused with disturbed family relations.

A current research, relying on the theory of affective attachment, had an aim to examine if there were any differences within a group of non-psychotic offenders with different patterns of family affective attachment comparing to the kind and a level of aggressiveness. The survey was carried out on a sample of 62 male examinee, with the history committing of a violent crime. Brennan's modified questionnaire for estimation was used in the survey for adopted patterns of family affective attachment (PAV), while the level and structure of aggressiveness were examined by using BPAG scale of aggressiveness. The results shows that safely attached respondents have the lowest level of the aggressiveness in accordance with all modalities which are measured by used scale comparing to the respondents with unsafely attached. Also, the respondents with occupied pattern of attachment show considerably high level of hostility, whereas timidly attached ones show considerably high level of anger, hostility and total aggressiveness. Between safely attached and rejected ones there has not been found statistically important difference.

Keywords: affective attachment, aggressiveness, violent crimes.